BEREDSKAP – 8.–10. TRINN

Når informasjon blir et våpen

Overordnet spørsmål: Hvordan kan informasjon brukes til å påvirke oss når noe alvorlig skjer?

Når informasjon blir et våpen

Tenk deg dette:

Noe uventet skjer i kommunen din.

Folk trenger rask informasjon. Samtidig begynner meldinger, videoer og påstander å spre seg.

Noen forsøker å hjelpe. Noen misforstår. Andre kan forsøke å påvirke hva folk tror og gjør.

Oppdrag: Hvordan kan du finne ut hva du bør stole på – og hva du bør gjøre?

Hva skal du lære?

Etter læringsreisen skal du kunne:

1. Undersøke hvordan informasjon kan påvirke følelser, oppfatninger og handlinger.
2. Skille mellom feilinformasjon og bevisst villedende informasjon.
3. Analysere virkemidler og mulige hensikter bak meldinger.
4. Vurdere informasjon når situasjonen er usikker og endrer seg.
5. Begrunne hvordan du kan bidra til å hindre at skadelig informasjon sprer seg.

Viktig: Du trenger ikke alltid vite hva som er sant med én gang. Men du kan velge hvordan du håndterer usikkerheten.

En vanlig tirsdag

Klokken er 08.15.

Kommunen melder at det er oppdaget en teknisk feil i vannforsyningen.

Innbyggerne får beskjed om å ikke drikke vann fra springen før det kommer ny informasjon.

Kommunen undersøker årsaken.

Undersøk:

1. Hva vet vi?
2. Hva vet vi ikke?
3. Hva bør innbyggerne gjøre akkurat nå?
4. Hvor kan de finne oppdatert informasjon?

Arbeidsform: To og to. Skill mellom fakta, usikkerhet og handling.

Fire meldinger dukker opp

Melding A – Kommunens nettside, 08.15

«Ikke drikk vann fra springen inntil videre. Vi undersøker en teknisk feil. Ny oppdatering kommer kl. 10.00.»

Melding B – Lokal gruppechat, 08.24

«Jeg hørte at vannet er forgiftet. Dette er mye verre enn kommunen sier!»

Melding C – Sosiale medier, 08.31

«DEL NÅ! Kommunen skjuler sannheten. Ingen kan stole på dem.»

Melding D – En lokal innbygger, 08.37

«Jeg har fylt flasker med vann. Håper feilen blir løst snart.»

Oppdrag: Sammenlign meldingene.

- Hva er en opplysning, en antakelse eller en mening?
- Hvilke meldinger forsøker å påvirke følelsene dine?
- Hvilke meldinger gir grunnlag for handling?

Hvorfor virker noen meldinger så sterkt?

Se på melding C igjen:

> «DEL NÅ! Kommunen skjuler sannheten. Ingen kan stole på dem.»

Undersøk virkemidlene:

- Sterke ord og store bokstaver
- Hastverk: «DEL NÅ!»
- Mistillit til myndighetene
- Påstander uten dokumentasjon
- Oppfordring til å spre meldingen

Diskuter: Hvorfor kan en slik melding få stor spredning selv om den ikke inneholder dokumentasjon?

Feil eller bevisst påvirkning?

Det er forskjell på å dele noe feil og å forsøke å villede andre.

Feilinformasjon: Feilaktig informasjon som deles uten at avsenderen nødvendigvis vet at den er feil.

Desinformasjon: Feilaktig eller villedende informasjon som spres bevisst for å villede.

Manipulerende informasjon: Innhold som forsøker å styre hva vi føler, tror eller gjør. Det kan også inneholde sanne opplysninger.

Oppdrag: Kan dere vite om melding B og C er feilinformasjon eller desinformasjon?

Viktig poeng: Nei, ikke uten mer informasjon om hensikten og hvordan meldingene ble laget og spredt.

Hvem kan tjene på at vi tror dette?

Tenk på ulike mulige hensikter:

- Å få oppmerksomhet eller mange delinger
- Å skape frykt eller sinne
- Å svekke tilliten til kommunen
- Å få folk til å kjøpe noe
- Å påvirke politiske holdninger
- Å forsøke å advare andre, men uten å kontrollere opplysningene

Oppdrag: Velg én av meldingene. Lag to ulike forklaringer på hvorfor den kan ha blitt delt.

Refleksjon: Hvorfor bør vi være forsiktige med å slå fast hva avsenderen ønsket?

Et nytt bilde sprer seg

Klokken er 09.10.

Et bilde viser flere mennesker som står i kø ved en vannpost.

Bildeteksten sier:

> «KAOS I KOMMUNEN! Folk slåss om det siste drikkevannet.»

Bildet er ekte, men tatt i en annen kommune under en hendelse for tre år siden.

Oppdrag:

1. Hva er ekte?
2. Hva er misvisende?
3. Hvordan endrer bildeteksten forståelsen av bildet?
4. Hva kunne skjedd dersom mange trodde at bildet var tatt i dag?

Læringspunkt: Ekte bilder kan brukes til å fortelle en usann historie.

Når mange sier det samme

Fem kontoer deler den samme påstanden om at kommunen skjuler en alvorlig hendelse.

Meldingene ser ut til å komme fra forskjellige personer, men alle bygger på én anonym kilde.

Oppdrag:

- Har vi fem uavhengige kilder?
- Hva er forskjellen mellom mange delinger og flere uavhengige bekreftelser?
- Hva bør dere undersøke før dere stoler på påstanden?

Læringspunkt: En påstand blir ikke mer dokumentert bare fordi den gjentas.

Når følelsene tar over

Du ser en dramatisk melding. En venn skriver:

> «Dette er skikkelig skummelt! Vi må sende det til alle.»

Du kjenner selv at du blir urolig.

Stopp opp → Finn ut → Vurder → Handle → Hjelp hverandre

Bruk handlingsmodellen:

1. Hva reagerer jeg på?
2. Hva vet jeg faktisk?
3. Hva er konsekvensene av å dele eller ikke dele?
4. Hva kan jeg gjøre som er nyttig og ansvarlig?
5. Hvordan kan jeg hjelpe vennen min uten å gjøre situasjonen verre?

Kommunen kommer med ny informasjon

Klokken er 10.00.

Kommunen opplyser:

> «Feilen skyldes en svikt i et teknisk anlegg. Det er foreløpig ingen opplysninger som tyder på en tilsiktet handling. Rådet om å ikke drikke vann fra springen gjelder fortsatt.»

Oppdrag:

- Hva vet vi nå som vi ikke visste tidligere?
- Hva er fortsatt usikkert?
- Hvilke tidligere påstander har ikke fått støtte?
- Hvorfor bør vi unngå å si at alt er avklart?

Læringspunkt: Ny informasjon kan gjøre vurderingen bedre uten at all usikkerhet forsvinner.

Tre personer, tre reaksjoner

Amina: «Jeg deler bare meldingen fra kommunen.»

Markus: «Jeg tror kommunen skjuler noe. Det gjør de sikkert.»

Lea: «Jeg vet ikke hva som har skjedd, så jeg deler ingenting før jeg vet mer.»

Oppdrag:

- Hva er styrken ved hver reaksjon?
- Hvilke utfordringer kan oppstå?
- Kan man være kritisk til myndighetene og samtidig bruke informasjonen deres?
- Hva er forskjellen mellom sunn kritikk og udokumenterte beskyldninger?

Når tilliten svekkes

Flere innbyggere begynner å tro at kommunen lyver.

Noen følger ikke rådene. Andre kjøper store mengder flaskevann. Enkelte sender sinte meldinger til ansatte i kommunen.

Undersøk konsekvensene:

Lag et konsekvenskart:

Udokumentert påstand → reaksjon → handling → konsekvens for andre

Vurder konsekvenser for:

- Innbyggerne
- Ansatte og hjelpetjenester
- Sårbare grupper
- Tilliten i lokalsamfunnet

Spørsmål: Kan informasjon bli et beredskapsproblem i seg selv?

Du er med i skolens informasjonsgruppe

Skolen ønsker at elevrådet skal foreslå hvordan elever kan få god informasjon under hendelsen.

Dere får tre oppgaver:

1. Lage en kort melding som elevene kan stole på.
2. Forklare hvordan de kan kontrollere opplysninger.
3. Foreslå hvordan skolen kan håndtere rykter uten å gjøre dem mer synlige.

Krav: Meldingen skal være tydelig, rolig, etterprøvbar og oppdatert. Den skal ikke gi inntrykk av at dere vet mer enn dere gjør.

Lag en ansvarlig melding

Arbeid i grupper. Lag en melding med fire deler:

Dette vet vi: Bekreftede opplysninger.

Dette vet vi ikke ennå: Hva som fortsatt undersøkes.

Dette bør du gjøre: Trygge handlinger basert på gjeldende råd.

Her finner du oppdateringer: Relevant og etterprøvbar informasjonskilde.

Bytt meldinger med en annen gruppe.

Vurder: Kan noe misforstås? Er noe for sikkert formulert? Mangler en viktig opplysning?

En ny utfordring

Klokken er 11.30.

En populær konto legger ut en kort video der det hevdes at vannproblemet er løst.

Videoen inneholder et ekte klipp av en kommunal ansatt som sier: «Nå er situasjonen under kontroll.»

Klippet er hentet fra en annen hendelse.

Mange deler videoen.

Oppdrag:

- Hva gjør videoen troverdig?
- Hva gjør den misvisende?
- Hva kan skje dersom folk begynner å drikke vannet?
- Hvordan bør skolens informasjonsgruppe reagere?

Utfordring: Lag en kort oppdatering som korrigerer misforståelsen uten å spre den misvisende videoen videre.

Når bør vi handle, og når bør vi vente?

Det er ikke alltid riktig å vente på full sikkerhet.

Kommunens råd om å ikke drikke vannet gjelder selv om årsaken fortsatt undersøkes.

Diskuter:

- Når er det nødvendig å handle med ufullstendig informasjon?
- Hva er forskjellen mellom å følge et sikkerhetsråd og å tro på en udokumentert forklaring?
- Når bør vi vente før vi deler?
- Når bør vi undersøke mer?

Læringspunkt: Vi kan ta nødvendige forholdsregler uten å trekke forhastede konklusjoner.

Lag en strategi mot skadelig informasjon

Lag en enkel strategi for klassen eller skolen.

Strategien skal svare på:

1. Hvordan oppdager vi mulig villedende informasjon?
2. Hvordan undersøker vi påstander?
3. Hvordan unngår vi å spre rykter?
4. Hvordan formidler vi usikkerhet?
5. Hvordan hjelper vi andre med å finne pålitelig informasjon?

Leveranse: En plakat, et flytskjema eller en kort veiledning.

Strategien skal kunne brukes i andre situasjoner enn vannhendelsen.

Test strategien

Dere får tre nye situasjoner:

Situasjon A: En dramatisk melding er delt av mange, men ingen vet hvor den kommer fra.

Situasjon B: To troverdige kilder gir ulike opplysninger fordi den ene ikke er oppdatert.

Situasjon C: En sann opplysning brukes sammen med en misvisende overskrift.

Oppdrag: Bruk strategien deres på alle tre situasjonene.

- Hva undersøker dere?
- Hva gjør dere?
- Hva deler dere eventuelt?
- Hva ville fått dere til å endre vurderingen?

Revider strategien etter testen.

Hva har du lært?

Fullfør setningene:

- En melding kan påvirke meg ved å …
- Jeg bør være spesielt oppmerksom når …
- Forskjellen mellom feilinformasjon og desinformasjon er …
- Når informasjonen er usikker, kan jeg …
- En måte jeg kan bidra til god informasjonsberedskap på, er …

Avsluttende spørsmål:

Hvordan kan vi være både kritiske og ansvarlige når samfunnet er under press?

Lærerveiledning

Lærerens viktigste spørsmål «Hva bygger du vurderingen din på – og hva ville fått deg til å endre mening?» Det spørsmålet bør brukes flere ganger underveis. Det trener elevene i å begrunne vurderinger og revidere dem når ny informasjon kommer.

Pedagogisk hensikt

Denne læringsreisen skal utvikle elevenes evne til å forstå informasjon som en del av beredskap. Hovedvekten ligger på å undersøke **hvordan informasjon kan påvirke beslutninger, handlinger og tillit**, ikke bare på å kontrollere om enkeltpåstander er sanne eller falske.

Gjennomføring

- **Anbefalt omfang:** 2–3 undervisningsøkter, avhengig av hvor mye tid som brukes på gruppeoppgavene.
- **Arbeidsformer:** Scenariobasert læring, kildeundersøkelse, konsekvensanalyse, diskusjon, produksjon av informasjonsmelding og testing av strategi.
- **Organisering:** Arbeid gjerne i grupper på 3–4 elever. Bruk den fiktive kommunen gjennom hele forløpet.

Viktige faglige presiseringer

1. Vi kan ikke alltid vite hensikten. En feilaktig melding er ikke automatisk desinformasjon. For å hevde at noen bevisst ville villede, trenger vi grunnlag for å vurdere hensikten.
2. Ekte innhold kan brukes villedende. Et bilde eller et videoklipp kan være autentisk, men få en misvisende betydning når det brukes i feil sammenheng.
3. Kritisk tenkning er ikke det samme som generell mistillit. Elevene skal lære å stille spørsmål og etterprøve påstander, også fra autoriteter. Samtidig skal de kunne vurdere dokumentasjon, kompetanse og oppdateringer på en saklig måte.
4. Vi må skille mellom handling og forklaring. Det kan være nødvendig å følge et sikkerhetsråd før vi vet nøyaktig hva som har skjedd.
5. Elevene skal ikke undersøke eller spre ekte skadelige rykter. Bruk de fiktive meldingene i presentasjonen. Unngå oppgaver som ber elevene finne, dele eller publisere reelle desinformasjonskampanjer.

Forslag til forventede elevsvar

- **Lysbilde 4:** Melding A har identifiserbar avsender og gir konkrete råd. B bygger på et rykte. C forsøker å skape hastverk og mistillit. D uttrykker en personlig handling og et håp, men dokumenterer ikke årsaken til hendelsen.
- **Lysbilde 6:** Vi kan ikke fastslå om B eller C er bevisst villedende uten mer informasjon om hensikten.
- **Lysbilde 7:** Bildet er ekte, men konteksten er falsk. Det kan gi et misvisende inntrykk av panikk og ressursmangel.
- **Lysbilde 8:** Fem delinger av samme anonyme påstand er ikke fem uavhengige bekreftelser.
- **Lysbilde 10:** Den tekniske feilen er opplyst som årsak, men vannrådet gjelder fortsatt. Elevene bør ikke konkludere med at problemet er løst.
- **Lysbilde 11:** Sunn kritikk innebærer å undersøke og etterspørre dokumentasjon. Udokumenterte anklager kan skape unødig mistillit.
- **Lysbilde 12:** Gruppen bør vise til den oppdaterte beskjeden fra kommunen og forklare at rådet fortsatt gjelder, uten å gjengi eller lenke til den misvisende videoen.
- **Lysbilde 15:** Det er riktig å følge gjeldende sikkerhetsråd selv om årsaken er usikker. Det er ikke riktig å dele en udokumentert forklaring som om den var bekreftet.

Tegn på læring

- **På vei:** Eleven kjenner igjen følelsesladet språk, skiller noen påstander fra bekreftede opplysninger og foreslår enkle kontrollspørsmål.
- **God forståelse:** Eleven analyserer avsender, virkemidler og kontekst, skiller mellom feil og mulig bevisst påvirkning, og begrunner hva som bør deles eller handles på.
- **Utvidet forståelse:** Eleven vurderer hvordan informasjon påvirker tillit og samfunnets håndtering, drøfter usikkerhet uten å trekke forhastede konklusjoner og utvikler, tester og forbedrer en overførbar informasjonsstrategi.

Mulig dokumentasjon av læring

- Analyse av de fire meldingene
- Konsekvenskart for spredning av udokumenterte påstander
- Informasjonsmelding fra skolens informasjonsgruppe
- Strategi mot skadelig informasjon
- Revidert strategi etter tre testsituasjoner
- Individuell sluttrefleksjon